Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मोक्षार्थिना प्रत्यहं ज्ञानवृद्धिः कार्या ।

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

પુસ્તક ૭૩ મું
અંક ૮
૧ લી જુન

વીર સં. ૨૪૮૩
વિ. સં. ૨૦૧૩
ઈ. સ. ૧૯૫૭

★ ★

થંભા व कोहा व मयप्पमाया,
गुरुस्सगासे विणयं न सिक्खे ।
सा चेव उ तस्स अभूइभावो,
फलं व कीयस्स वहाय होइ ॥१६॥

અભિમાનને લીધે, ક્રોધને લીધે, મદ કે પ્રમાદને લીધે જે શિષ્ય યા વિદ્યાર્થી ગુરુનો વિનય ન કરે–ગુરુની સાથે વિનયથી ન વર્તે, તો જેમ વાંસડાનું ફળ વાંસડાના જ વિનાશનું જ કારણ બને છે તેમ તેનું એ અવિનયી વર્તન જ તેના પોતાના વિનાશનું કારણ બને છે.

विवत्ती अविणीयस्स,
संपत्ति विणीयस्स य ।
जस्सेयं दुहओ नायं,
सिक्खं से अभिगच्छइ ॥१७॥

અવિનયી પ્રાણી પોતે જ હાથે કરીને વિપત્તિ વહોરી લે છે અને વિનયી સંપત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે. આ બંને હકીકતને જેણે બરાબર જાણી છે તે શિક્ષા–વિદ્યાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

—મહાવીર વાણી

: પ્રગટકર્તા :
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા : : ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ :: વર્ષ ૭૩ મું :: વાર્ષિક લવાજમ ૩-૪-૦ પોસ્ટેજ સહિત

अनुक्रमणिका

૧	શ્રી સંભવનાથ જિન સ્તવન	(મુનિરાજશ્રી રુચકવિજયજી)	૯૭
૨	श्रीमहावीरप्रार्थनाशतकम् (૫)	(સ્વ. પંડિત હરગોવિંદદાસ ત્રિકમદાસ)	૯૮
૩	સોનાની ખાણ	(શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ "સાહિત્યચંદ્ર")	૯૯
૪	શ્રી વર્દ્ધમાન-મહાવીર : ૧૭	(સ્વ. મોતીચંદ ગિરધરલાલ)	૧૦૦
૫	અદ્‌ભૂત વિવાદ-સભા : ૨	(શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી)	૧૦૪
૬	નમે તે સહુને ગમે	(શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ "સાહિત્યચંદ્ર")	૧૦૮
૭	શ્રી પ્રશ્નોત્તરસાર્ધશતક : ૫	(અનુ૦ આચાર્યશ્રી વિજયમહેન્દ્રસૂરિજી મહારાજ)	૧૧૦
૮	સરળ હરિયાળી-વિવેચન સહિત	(શ્રી હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા)	૧૧૨
૯	પુસ્તકોની પહોંચ		ટા. પે. ૩

પૂજા ભણાવવામાં આવી

આપણી સભાના પરમ ઉપકારી પૂજ્ય શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજશ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજની સ્વર્ગવાસ તિથિ નિમિત્તે વૈશાખ શુદ ૮ ને મંગળવારના રોજ સવારના નવ કલાકે તેઓશ્રીની મૂર્તિ સમીપે સામાયિકશાળામાં શ્રી નવપદજીની પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી, જે સમયે સભાસદો ઉપરાંત અન્ય ભાઈ-બહેનોએ લાભ લીધો હતો.

વર્ષોથી જેની નકલ મળતી ન હતી તે

અપૂર્વ ગ્રંથ વસાવો

શ્રી શત્રુંજય માહાત્મ્ય

(ભાષાંતર)

સૌ પ્રથમ આપણી સભાએ આ ગ્રંથ સં. ૧૯૫૬ માં પ્રસિદ્ધ કરેલો, કેટલાક વર્ષથી આ ગ્રંથની નકલો મળતી ન હતી એટલે પૂજ્ય પં. શ્રી મહારાજશ્રી કનકવિજયજી ગણિવર્યની પ્રેરણાથી આ નવી આવૃત્તિ પ્રકાશિત થઈ છે.

તીર્થાધિરાજના સમગ્ર ઇતિહાસને આવરી લેતા તેમજ પરમ પુનિત તીર્થના અદ્‌ભુત માહાત્મ્યને વર્ણવતા આ સુવર્ણ સરીખા ગ્રંથને માટે શું વર્ણન કરવું ?

ક્રાઉન આઠ પેજી પૃષ્ઠ આશરે સવાપાંચસો, સુંદર છાપકામ, પાકું હોલ કલૉથ બાઈંડીંગ, સુંદર જેકેટ, સુંદર ચિત્રો, મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૯ પોસ્ટેજ અલગ

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા-ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પુસ્તક ૭૩ મું
અંક ૮
જેઠ
વીર સં. ૨૪૮૩
વિ. સં. ૨૦૧૩

શ્રી સંભવનાથ જિન સ્તવન

(પાસકી પાસકી પાસકી રે, વારી જાઉં ચિંતામણ પાસકી–એ દેશી)

આપકી આપકી આપકી રે,
હું તો સેવા કરું જિન આપકી. ૧
આપકી સેવા સુરતરુ સેવા,
લેવા સિદ્ધિ મન લાડકી રે. હું તો....૨
જીવ નથી ને પુણ્ય–પાપ નથી,
નથી દેવલોક ને શિવકી રે. હું તો....૩
એવા વિચારથી ભવ બહુ હિંડ્યો,
થાક્યો સંભવ જિન! આજથી રે. હું તો....૪
સંસારમાં કાંઇ સુખ ન દીઠું,
રખડ્યો ભવોભવ [1]વાતકી રે. હું તો....૫
રૂચકવિજય મહારાજ મન ધારો,
જિન સેવા ભવ કાપતી રે. હું તો....૬

૧ વાતુલિક–નાસ્તિક.

—મુનિરાજશ્રી રુચકવિ[illegible]

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्रीमहावीरप्रार्थनाशतकम्

कर्ता–स्व. पंडित हरगोविंददास त्रिकमदास शेठ

(५)

विद्यामनिरवद्यां वा, विषयान् विषसंनिभान् ।
शिष्टानिष्टां प्रतिष्ठां वा, मार्गये न तवाग्रतः ॥ ४९ ॥
याचे तु केवलं नाथ !, कृपां तव कृतांजलिः ।
ययैकयैव किं किं न, कामगव्येन लभ्यते ॥ ५० ॥
सुदुस्तरोऽपि संसारसागरपारग ! प्रभो ! ।
गोष्पदेन समानः स्यात्, करुणा चेद् भवेत् तव ॥ ५१ ॥
कृपामृतेन सिंचेश्चेत्, चित्ते मे शुभधीलताम् ।
समत्वकुसुमं मुक्तिफलं, सद्यो ददीत सा ॥ ५२ ॥
करुणावारिणा देव !, बुद्धिं शुद्धी करोषि चेत् ।
भवेऽत्र मे भवेन्मुक्ति, पदवी न दवीयसी ॥ ५३ ॥
क्लेशगर्त्ताकुले नानामतान्धतमसावृते ।
मुक्तिमार्गे सुखं यायां, त्वत्कृपादीपिकाऽस्ति चेत् ॥५४॥
वामाः कामादयस्तातः, शत्रवः प्रभविष्णवः ।
कथं स्युर्मयि नाथाऽहं, चेत् त्वत्कारुण्यवर्मितः ॥५५॥
अध्यात्मभावना पद्मोल्लासो मानसमानसे ।
ममार्हन्ननिशं स्तात्, त्वत्करुणारुणरश्मिभिः ॥ ५६ ॥
त्वत्कृपाशारदज्योत्स्ना भगवन् ! मम मानसे ।
वर्षन्ती साम्यपीयूषं, पापतापमपास्यतु ॥ ५७ ॥
यथा साम्यसुधापाने निरतः सन्निरन्तरम् ।
पापव्यापारतो नाथ, विरतः स्यां तथा कुरु ॥ ५८ ॥
भगवन् ! प्रशमं यान्तु, शिववर्त्मनि गच्छतः ।
अन्तरायकरास्ते मे, आन्तरा अरयोरयात् ॥ ५९ ॥
कोपो लोपकरः शान्तेर्गुणोद्यानदवानलः ।
सापराधेऽपि मा मून्मे, त्वत्क्षमा ध्यायतो हृदि । ॥६०॥
मानो विनयमूलस्य, यो धर्मस्यापि मर्मभित् ।
हृदये मे कदापीश !, प्रवेशं लभतां न सः ॥ ६१ ॥

(क्रमशः)

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સોનાની ખાણુ

(હરિગીત)

પૃથ્વીતણા ઊંડાણુમાં બહુ હેમના અણુઓ રહ્યા,
અંધારપટના અંચલે અવિદિત જગતને સૂઇ ગયા;
જે છે અનંતા કાળ મહીના ઉદરમાં સંચિત રહ્યાં,
કેઈ મલિન અણુઓ મૃત્તિકાના સાથ ભળિયા જાણિયા. ૧
નિજ રૂપ ગુણ ને દિવ્યશક્તિ સર્વથા ભૂલી ગયા,
જાણે ન નિજ ઉદ્ધાર ક્યારે કોણ કરશે મુજ દયા;
કંચન ખરું પણ શુદ્ધતા નહીં નીચના સહવાસમાં,
વિખરાઇયા જુજુઆ પ્રદેશે અવનિના પેટાળમાં. ૨
જે છે અમોલિક ગુણધણી ને રંગ સુંદર જેહનો,
બહુ મૂલ્ય જેનું જગતમાં ચળકાટ સુવિહિત તેજનો;
પણ હાય! જે અંધાર પટમાં લુપ્ત જીવન ગાળતું,
સંચાર ઉન્નતિ માર્ગનો કોઇ ન જગમાં જાણતું. ૩
ભૂગર્ભમાં ઉતરે જનો કેઈ શોધવા એવા કણો,
ને આથડે અંધાર તળીએ સ્વર્ણકાજે બહુ જનો;
માટી સ્વરૂપે મિશ્ર પત્થર આણિયા ઉપર ધરી,
સંશોધતા અગ્નિ વિષે ચળકયા સ્વ-રૂપે જે ફરી. ૪
સંબંધ માટી હીન કણનો ત્રુટતા કંચનથકી,
ત્યાં દીપ્તિ સુંદર સ્વર્ણની પ્રગટી સ્વ-રૂપે એ નકી;
એ હેમનો ઉદ્ધાર કોઇ મજૂર કરતા શ્રમ કરી,
ને કોઈ મ્હાલે હેમની બહુવિધ અલંકૃતિ તન ધરી, ૫
કોઇ કરે શ્રમ દીર્ઘ પરસેવો સમર્પી દેહનો,
સંકટ સહી અસ્તિત્વનું નિજ મેલ કાઢે હેમનો;
નિજ મંદિરે આરામમાં રહી કોઈ ઘરેણા આદરે;
નાચે કુલાએ અવનવા આભૂષણો અંગે ધરે. ૬
તિમ જીવ અવિદિત નિબિડ તમમાં હેમસમ સૂઇ ગયો,
ને સુપ્ત એક નિગોદ રાશીમાં અનાદિનો રહ્યો;
ઉદ્ધાર એનો કોણ કરે? નહીં જ્ઞાન અજવાળુ ઈહાં,
કિમ કર્મ ખપશે કોણ આવી માર્ગ દાખવશે તિહાં. ૭
પાષાણ જિમ જલના પ્રવાહે ગોલ રૂપ ઘડાય છે,
તિમ કર્મ ભોગી જીવ ઉન્નત માર્ગથી રંગાય છે;
એવો વિકટ બહુ માર્ગ કાપી જીવ ઉન્નત થાય છે,
માનવતણો એ વિરલ સુંદર દેહ પ્રાપ્ત કરાય છે. ૮
માટે પરાક્રમ શુદ્ધ સાધી મુક્તિમાર્ગે સંચરો,
ચળકાટ સુંદર આત્મગુણનો હેમસમ શુચિતા વરો;
સેવા કરી નિરપેક્ષ ભાવે અશુચિતા દૂરે કરો,
બાલેન્દુની વિનતિ સુણીને આત્મ ગુણને આદરો. ૯

શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ
" સાહિત્યચંદ્ર "

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી વર્દ્ધમાન–મહાવીર

૧૭

પોતનપુરે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ

ભરત ક્ષેત્રમાં **પોતનપુર** નામનું નગર હતું. એનું ચોક્કસ સ્થાન શોધવાનો પ્રયત્ન સાહિત્ય દ્વારા થાય છે અને તેનું પરિણામ યથાસમય જાહેરમાં મૂકવામાં આવશે. અત્યાર સુધીની માહિતી પ્રમાણે જે હકીકત મળી છે તે પ્રમાણે એ દક્ષિણમાં આવેલ પ્રતિષ્ઠાન–પૈઠણનગર છે. ત્યાં આગળ જતાં પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ થયા તે જ આ નગર છે.

અચળ અને મૃગાવતી–અગિયારમા તીર્થંકર શ્રી શ્રેયાંસનાથના તીર્થમાં એ નગરમાં **રિપુપ્રતિશત્રુ** નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એનો રાજ્યવિસ્તાર સારો હતો, એની સત્તાવાહિતા કડક ગણાતી હતી અને એની નામના ઘુમાખી, આવેશમય અને તોરી મહારાજા તરીકે દુનિયામાં થઈ હતી. એને **ભદ્રા** નામની અત્યંત સુશીલ, પતિપરાયણ પ્રેમી મહારાણી હતી. રાજાનો એના પર સારો સ્નેહ હતો. સંસારસુખ ભોગવતાં હાથી, વૃષભ, ચંદ્ર અને સરોવર એવાં ચાર સ્વપ્નથી સૂચિત એને એક **ચચળ** નામનો એંશી ધનુષ્યના શરીરવાળો પુત્ર થયો. એને અંગે આવેલાં સ્વપ્નથી એ બળદેવ થશે અને ત્રેસઠ શલાકા પુરુષમાંનો તે એક છે એમ સૂચન થયું હતું. એ રિપુપ્રતિશત્રુ રાજાને ભદ્રાદેવીથી એક અત્યંત સ્વરૂપવાન દીકરી થઈ. એનું **મૃગાવતી** નામ પાડવામાં આવ્યું. એનાં કાળાં ભમ્મર જેવાં વાળ, વિસ્તારવાળાં કેશકલાપ, હરણ જેવી ચંચળ આંખો અને ઘાટીલા શરીરને લઈને એ એક સૌંદર્યનો નમૂનો થઈ પડી. એ જેમ જેમ વયમાં વધતી હતી તેમ તેમ એની સુંદરતામાં વધારો થતો ગયો. એની ઘાટીલી નાસિકા ઉપર બે આંખો નિર્મળતાનો નમૂનો હતી, એના હોઠમાં લાલાશ હતી, એની ગતિમાં ગંભીરતા હતી, એના ચોટલામાં જાદુ હતો અને જ્યારે આછા અલંકારોથી એ સજ્જ થયેલી હોય અને માથા પરનો કેશકલાપ છૂટો મૂકી એ બાળક્રીડા કરતી હોય ત્યારે મહારાજા રિપુપ્રતિશત્રુ એના તરફ જોઈ રહેતા હતા. એની વય વધતી ગઈ, એના શરીરના અંગો બંધાવા મંડ્યાં, એની ગતિમાં ચપળતા વધવા લાગી, તેમ તેમ મહારાજાનું એના તરફ આકર્ષણ વધવા લાગ્યું. બાલિકા તરીકે એના તરફ જે સૌહાર્દ હતું તે ધીમે ધીમે અવ્યક્તપણે આકર્ષણનો આકાર ધારણ કરવા લાગ્યું.

મૃગાવતી સોળ વર્ષે યુવાવસ્થા પામી ત્યારે એ સુંદરતાનો નમૂનો બની ગઈ. વિધાતાએ એને બનાવી હાથ ધોઈ નાંખ્યા હોય એવું એણે રૂપ કાઢ્યું. એની આંખમાં ખરેખર જાદુ હતું, એની ગતિમાં ગજવાહિતા હતી, એની ચામડી અત્યંત આકર્ષક અને ભરાવદાર હતી અને એના પરવાળા જેવા હોઠને સિંદૂર લગાડ્યા વગર આછી લાલાશ સહજ પ્રાપ્ત થઈ હતી. એની બોલીમાં ચપળતા, એની આંખમાં મૃગની તરલતા અને આખા શરીરમાં એક સરખો ઘાટ અને એનાં અવયવોની રચના એવી બની ગઈ હતી કે કોઈ પણ એને જોનાર એનાં રૂપ, લાવણ્ય અને નમણાઈની પ્રશંસા કર્યા વગર ન રહે. એમાં પણ જ્યારે એણે કેશકલાપ ગૂંથ્યો હોય, અલંકારો ધારણ કર્યાં હોય અને આંખમાં આછું આંજણ આંજ્યું હોય ત્યારે એ મેનકા કે ઉર્વશીની સાથે હરીફાઈ કરી શકે એટલી એનામાં સૌંદર્યની એકતા જામી ગઈ હતી.

સોળ વર્ષે મૃગાવતીનું શરીર બંધાયું ત્યારે એ ભવ્ય આકર્ષક કુમારિકા બની ગઈ. એના ભરાવદાર મુખ નીચે જ્યારે એ રત્નનો હાર પહેરીને પિતાના ખોળામાં બેસતી ત્યારે પિતાની નજર એના આખા શરીર પર પડતી અને મહારાજાને અંદરથી થડકારો થતો. એ શું છે તે પ્રથમ તો પોતે પણ ન સમજ્યો પણ ધીમે ધીમે એનાં રૂપ અને લાવણ્યે રાજાના મન ઉપર વ્યક્ત અસર કરી. એક પ્રસંગે મૃગાવતી

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

વસ્ત્રાભૂષણ સજી રાજસભામાં આવી પિતાના ખોળામાં બેસી ગઇ, ત્યારે રાજા રિપુપ્રતિશત્રુને ખરેખર એને પોતાની પ્રાણપ્રિયા બનાવવાની વૃત્તિ મનમાં જાગી ગઈ. એને પ્રથમ તો એવી ઇચ્છા થઇ કે આવી રત્ન જેવી કન્યાને તે કોઇને આપવાની હોય? આ તો મારા મંદિરને જ શોભાવે, આ તો મારી સાથે જ વિહાર કરે, આ તો મારા હૃદયમાં જ સ્થાન લેવાને યોગ્ય થાય.

એક વાર પ્રાણીને વિકાર થાય પછી તે વિવેક કે ભાન ભૂલી જાય છે, પછી કૃત્યાકૃત્યનું ભાન વિસરી જાય છે, પણ પ્રચલિત વ્યવહાર સગપણ કે ચાલુ દુનિયાદારીની સમજણ પણ નેવે મૂકી દે છે અને પોતાની મનઘડંત દલીલો સમર્થનમાં જગાડે છે, તેને બેસતી કરે છે અને તે ભળતી દલીલોની જાળમાં પોતાનો બચાવ માની લે છે. એને મનમાં વિચાર આવ્યો કે માણસ જો પોતાની રળેલી લક્ષ્મી ભોગવી શકે તો પોતે પેદા કરેલી છોકરીને શા માટે ભોગવી ન શકે? અને પછી તો માલમિલ્કત જેમ ભોગવી શકાય તેમ પુત્રીને પણ ભોગવી શકાય તેમ પ્રથમ તો લાગવા માંડ્યું અને પછી તે તદ્દન યોગ્ય છે એ વાત એના મનમાં દઢ થતી ચાલી.

પછી તો એને જણાયું કે આવી રત્ન જેવી પુત્રી તે વળી બીજા કોઇને આપવાની હોય! માણસ પ્રયાસ કરી વસ્તુ નીપજાવે અને તેનો ઉપભોગ ન કરે તો તો તે મૂર્ખ ગણાય. જેમ રાજલક્ષ્મી, ઘરનું ઉપરકર કે ખૂદ મહેલ બગીચા ઉપભોગમાં લઇ શકાય તેમ પુત્રી લક્ષ્મીને પણ ભોગવી શકાય અને આવી અમૂલ્ય લક્ષ્મી ચાલી ચલવીને બીજાના હાથમાં આપવાની મૂર્ખાઇ તે કોઇ ડાહ્યો માણસ કરે? અને એમાં ખોટું પણ શું છે?

આવી આવી દલીલો એણે પોતાના મન સાથે કરી. એક વાર પુત્રી યોગ્ય પતિને શોધી કાઢવા મહારાણી ભદ્રાએ વાત એની પાસે શરૂ કરી, એટલે રાજાએ તે વાતને ઉડાવી દીધી, ત્યારે ભદ્રાદેવીને મનમાં ખેદ થયો પણ પતિ તોરી છે, આવેશી છે અને ઉતાવળીયા છે એમ માની મહાદેવી ગમ ખાઇ ગયા, પણ ત્યાર પછી જ્યારે જ્યારે એ પુત્રી યોગ્ય પતિ શોધવાની વાત કાઢે ત્યારે કાંઇ સરખો જવાબ ન મળે તેને લઇને એને મનમાં ચાલુ ખેદ થતો રહ્યો. પણ થોડા વખતમાં મહારાજા ઠેકાણે આવી જશે એવી તેને આશા હતી. દેવી ભદ્રા હવે યુવાવસ્થાના બીજા છેડા પર આવી ગયા હતા, એનામાં યૌવનનો ચટકો દૂર થતો જતો હતો, છતાં એની સજ્જનતા અને આકર્ષક ભાષા, એની સાદાઇ, એની વિશાળતા અને એની ગૃહસ્થાઇ હજુ એવાં ને એવાં જ હતાં.

રાણી હવે તો લગભગ દરરોજ પુત્રી મૃગાવતીના લગ્ન સંબંધી વાત કાઢતા અને દરરોજ રાજા તે વાતને ઉડાવી દેતા. આમ લગભગ બે ચાર માસ ચાલ્યું. તે દરમ્યાન રાજા પોતાની કુહેતુથી ભરેલી દલીલોમાં વધારે દઢ થતો ગયો અને આવી સ્વરૂપવાન કન્યાને ઘરથી દૂર કરવામાં પોતાની જાતને અન્યાય થાય છે એવી મનમાં ને મનમાં એ દલીલ કરવા લાગ્યો. હજુ સુધી પોતાની પુત્રીને પોતાની પત્ની બનાવવાની વાત એણે કોઇને કહી ન હોતી, રાણીને જણાવી ન હોતી અને સલાહકારક પ્રધાનવર્ગની પાસે રજૂ પણ કરી નહોતી.

પુત્રીને પરણ્યો.

દરમ્યાન મૃગાવતીની આકર્ષકતા વધારે ને વધારે ખેંચાણકારક બનતી જતી હતી. એના શરીરમાં ભારે ફેરફાર થતા જતા હતા, એના ભરાવદાર મુખ નીચે એનાં વક્ષસ્થળના દેખાવમાં, એની ડોકની મરોડમાં અને ગતિ, ભાષા અને ચપળતામાં એટલો ખેંચાણકારક ફેરફાર થતો ગયો કે મહારાજાએ હવે મનમાં એને પોતાની કરવાનું નક્કી કરી લીધું. એને છોકરીની પ્રત્યેક ચાલમાં કામણ લાગ્યું. આવું રત્ન ક્ષત્રિયકુળમાં કદી ઉત્પન્ન થયું નથી એ વાતની એના મનમાં ખાતરી થતી ગઇ અને દિવસે દિવસે એ પોતાના મનમાં નિર્ણય પાકો કરતો ગયો કે આવી દીકરીને તે કોઇ બીજાને અપાય? એક દિવસ એણે

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

નગરના આગેવાનો, ડાહ્યા મહાજનો અને પ્રધાન પુરુષોને રાજસભામાં બોલાવી પ્રશ્ન કર્યો: પ્રધાન જનો અને મહાજનો! તમે લોકવ્યવહાર અને વ્યવસ્થા સારી રીતે સમજનારા છો અને રાજાને સંશય થાય ત્યારે તમારી સલાહ લેવાની પરંપરા આપણે ત્યાં રાજમાન્ય અને પ્રજામાન્ય છે. હું તમને એક સવાલ પૂછું છું કે આપણા દેશમાં રત્ન ઉત્પન્ન થાય તેની માલિકી કોની? તેનો સ્વામી કોણ? તેનો ભોગવટો કોનો થાય!

સવાલ સાવ સાદો હતો. કઇ વસ્તુને અંગે આ સવાલ પૂછવામાં આવે છે તેનો મહાજનોને ખ્યાલ નહોતો. દરેકે ધાર્યું કે કોઇ ખાણમાં રત્ન પાક્યાં હશે કે એવી કોઇ વાત હશે એટલે મહાજનોએ પરમાર્થ કે હેતુ જાણ્યા વિના જવાબ આપ્યો કે 'દેવ! એમાં પૂછવાનું શું હોય? એ રત્નના સ્વામી આપ પોતે.'

રાજાએ આ સવાલ ત્રણ ત્રણ વખત ફરી ફરીને પૂછ્યો અને ત્રણે વાર મહાજન અને પ્રધાને જવાબ એનો એ આપ્યો. રાજાએ તુરત મૃગાવતીને અંતઃપુરમાંથી બોલાવી લીધી અને મહાજનને જણાવ્યું કે 'જુઓ! આ કન્યારત્ન મારા અંતઃપુરમાં પ્રગટ થયેલ છે. તમારા નિર્ણય પ્રમાણે તેનો સ્વામી હું છું, એટલે તમારી સલાહ પ્રમાણે હું એને પરણવા ઇચ્છું છું. તમારા જેવા મહાજનનું વચન તે મારાથી ઉલ્લંઘાય?' આવા માયા યુક્ત વચન મહારાજા બોલ્યા. મહાજન અને પ્રધાન જનો તો રાજાની વાત સાંભળી ડઘાઇ ગયા, લજ્જાથી એક બીજા સામું જોઇ રહ્યાં, પોતાનાં વચન પોતાનાં સામે ધરતાં રાજા સામે કાંઇ જવાબ દઇ ન શકયા, નીચું મુખ રાખી ત્યાંથી પોતપોતાને સ્થાને વિદાય થઈ ગયા અને આવી ભયંકર ન સાંભળેલી, ન કલ્પેલી ઘટના રાજા કરવા માંગે છે, પોતાની સગી દીકરીને પરણવા માગે છે અને સગપણ વ્યવહાર ન્યાય કે ધોરણ પર પાણી ફેરવવા માગે છે, એ વિચારથી એવા શરમાઇ ગયા કે કેટલાક દિવસ સુધી એ જાહેરમાં કે બજારમાં પોતાનું મુખ પણ ન બતાવી શકયા, લોકોમાં અંદર અંદર વાત થવા લાગી ત્યારે લોકો પણ શરમાઇને આ વાત કરતા અને દુનિયાનું હવે શું થવા બેઠું છે એવા વિચાર બતાવતા ચાલ્યા.

પણ વિષય વિકારને આધીન થયેલ રાજા રિપુપ્રતિશત્રુ જરા પણ પાછો હઠ્યો નહિ. એને પોતાની દલીલોમાં પોતાની ભારે આવડત અને અક્કલ લાગી. એણે મહાજનના નિર્ણયમાં પોતાના કામની સંમતિ માની લીધી અને પોતાની સત્તાના જોરથી એ ગમે તેવું કામ કરશે એમાં કોઇ આડે આવનાર નથી એ વાતની ખાતરીમાં એને પોતાની સલામતી લાગી. એણે તો તે જ વખતે રાજસભામાં પુત્રી સાથે ગાંધર્વ લગ્ન કરી નાખ્યા.

એમાં પુત્રીને પૂછવાનું નહોતું, એની માતા ભદ્રાની સલાહ લેવાની નહોતી, લશ્કર કે પ્રજા બળવો કરશે એની ચિંતા નહોતી અને દુનિયા અપવાદ બોલશે એની દરકાર નહોતી. એને સત્તાશાળી પ્રધાનોએ આવું વ્યવહાર વિરુદ્ધ પગલું ભરતાં વાર્યો, પણ સત્તાના મદથી ઠમ થઇ ગયેલા રાજાએ કોઇની સલાહની દરકાર ન કરી, કોઇના ઉપાલંભની ગણના ન કરી અને દેવી ભદ્રાને કેવું લાગશે એ વિચારવાની તસ્દી પણ લીધી નહિ. ગાંડા હાથીની જેમ એ તો ઘૂમ્યો અને ગાંધર્વ લગ્નની સગવડનો લાભ લઇ લીધો. એ લગ્નમાં ગોરને બોલાવવા પડતા નથી, માંડવા બાંધવા પડતા નથી, ચોરી તૈયાર કરવી પડતી નથી, બાજોઠ માંડવા પડતા નથી, તોરણો બંધાવવા પડતા નથી. કન્યાનો હાથ પકડી કહે કે તું મારી સ્ત્રી છો એટલે એ હિન્દુ ગાંધર્વ લગ્નની વિધિ પ્રમાણે પોતાની પત્ની થઇ જાય. આઠ પ્રકારના લગ્નમાં એ લગ્નનો એક પ્રકાર સ્વીકૃત છે. અને અનેક રાજા મહારાજાઓ એ લગ્નથી પરણી પોતાનો વ્યવહાર ચલાવી ગયેલા છે. તે જ વખતે તે જ સ્થાને મહારાજા રિપુપ્રતિશત્રુ પોતાની પુત્રી મૃગાવતી સાથે ગાંધર્વ વિધિ–(અથવા વિધિની ગેરહાજરી)થી પરણ્યા અને પોતનપુરની દુનિયા આશ્ચર્યમાં જડભરત બની ગઇ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

આવો બનાવ કોઈ જીવતા માણસની યાદગીરીમાં બનેલ નહિ, કોઇ પારકી કન્યાને ઉપાડી જવાના, લલચાવવાના અને ફોસલાવવાના બનાવો બનેલા હતા, પણ પોતાની સગી પુત્રીને પરણવાનો બનાવ કદી બન્યો જાણ્યો નહોતો, કોઈએ કદી કલ્પ્યો ન હોતો અને કોઈએ આવા ભયંકર સંબંધની કલ્પના પણ કરી નહોતી, છતાં દુનિયામાં અવનવા બનાવો બને છે, લોકો આશ્ચર્યથી તે તરફ જુએ છે અને થોડેક વખતે તે વાત વીસરી જાય છે અને પછી વાત કોઠે પડતાં તેને ચલાવી લે છે અથવા તે તરફ ઘૃણાને બદલે ઉપેક્ષા કરતા થઇ જાય છે.

ભદ્રા ચાલી ગઇ:

આખા નગરમાં રાજાની વાત ચાલી. કોઇ એ વાતમાં રાજાનો પક્ષ લેનાર નીકળ્યું નહિ. કોઈ દીકરીની પરાધીનતા પર ખેદ કરવા લાગ્યા. કોઈ આવા અપકૃત્યથી દુનિયા રસાતાળ જશે એવી આગાહી કરવા લાગ્યા અને કોઇ કોઇ તો આવા રાજ્યમાં રહેવામાં પણ પાપ છે, એમ બોલી પાછા બેસી રહેવા લાગ્યા. આવા અધમ કૃત્યની નિંદા-ટીકા તો જરૂર થાય છે, પણ લોકો થોડો વખત બબડીને બેસી રહે છે. અને થોડા વખત પછી જાણે કશું થયું જ નથી એમ દુનિયાનો વ્યવહાર ચાલ્યા કરે છે. એ પ્રમાણે પાંચ પંદર દિવસ ટીકા થઇ, ગડબડ થઇ, અંદર અંદર ગણગણાટ થયો અને પાછા લોકો ઠરીને ઠામ થઇ ગયા.

પણ મહાદેવી ભદ્રાથી આ વાત સહન ન થઇ. એને તો હકીકત સાંભળતા જ ઝાળ વ્યાપી ગઈ. પોતાની દીકરીને પોતાનો પતિ પોતાની શોક બનાવે એ વાત જ્યારે એણે સાંભળી ત્યારે આવા અતિ અધમ કૃત્યની કલ્પનાથી એ તો ધ્રૂજી ઊઠી અને પોતાની એકની એક દીકરી પર ખૂબ હેત હતું, દીકરીને આ વાત પસંદ હશે કે નહિ તે કલ્પવાની તેનામાં હિંમત પણ ન રહી. પોતાના ઘરમાં આવું અમાનુષી નીચ કૃત્ય બની શકે એ કોઈ રીતે સહન કરી શકી નહી. અને એકાદ વખત તુરતમાં આપઘાત કરવાનો અને ફરીને દુનિયાને મ્હોઢું ન બતાવવાનો વિચાર પણ આવી ગયો પણ એ સમજુ હતી, જ્ઞાની હતી. આપઘાત કરવાથી કોઇ પ્રકારનો લાભ નથી એ સમજનારી હતી અને આત્મહત્યાથી આખો વિકાસ-માર્ગ કેટલો વિકૃત થઇ જાય છે, તે બાબતની બરાબર જાણકાર હતી. તે પોતાનું મુખ આવી શરમજનક હકીકતના બનાવને કારણે દુનિયાને બતાવી શકે તેમ નહોતું અને રાજાને એ વાતમાં શરમ લાગતી હોય એવું એક પણ કારણ માનવાનું તેને દેખાયું નહિં એટલે એણે તુરતજ પોતાનાં પુત્ર અચળ સાથે ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. એ પોતનપુરને છોડી ચાલી નીકળી. બેશરમ મહારાજાએ એને બોલાવી પણ નહિ, એને મનાવી પણ નહિ, એ ચાલી જાય છે તેમાં ખોટું થાય છે એવો વિચાર પણ કર્યો નહિ.

કારણ કે ભદ્રા ઉપર રાજાનો જે સ્નેહ દેખાતો હતો તે માત્ર મોહ હતો, એમાં પ્રીતિ કરતા પાશવતા અને વિષયપિપાસાને વધારે સ્થાન હતું, એમાં દાંપત્ય કરતાં વિલાસપ્રિયતાને વધારે અવકાશ હતો, એમાં હૃદય-રાગ કરતાં જીવનઉલ્લાસના ભોગવટાની જ મુખ્યતા હતી. અને ભદ્રાની ભરયુવાની અત્યારે પસાર થઇ ગઇ હતી, એના મુખ પર નાની નાની કરચલીયો પડવા લાગી હતી અને એની આંખમાંની ચપળતા, તરલતા અને મોહકતા આછરતા જતા હતા. એ જ્યારે પોતાના પુત્ર અચળ સાથે બીજે દિવસે બહાર નીકળી ગઇ ત્યારે રાજા એને મળવા પણ ગયો નહિ, એને આશ્વાસન આપવા હાજર પણ થયો નહિ અને એ ક્યાં જાય છે તેની પૃચ્છા પણ કરાવી નહિ. પ્રાણી વિષયને આધીન થાય છે ત્યારે એનામાં વિવેકનો છાંટો રહેતો નથી, એને પૂર્વ પ્રેમ, સ્નેહ કે ફરજ પર પગ મૂકવામાં સંકોચ થતો નથી. પોતાના પુત્ર અચળને સાથે લઇ દેવી ભદ્રા વગર ધામધુમે રાજધાનીની બહાર નીકળી પડી. પુત્ર સાથે પ્રયાણ કરતા અને પોતનપુરને છોડતાં ભદ્રાદેવીને બહુ ખેદ થયો, પણ વ્યવહારકુશળ સ્ત્રીરત્નને દુનિયાને મુખ બતાવવું પણ ઠીક ન લાગ્યું. પુત્ર સાથે એ દક્ષિણપથમાં ચાલી ગઇ. જ્યારે ખરું દુઃખ લાગે

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

અદ્ભુત વિવાદ-સભા

(૨)

લેખક : શ્રી મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી

અભ્યાસને કંઇ અશક્ય નથી

ભલા ભાઇ, અહીંથી હજુ ભૃગુકચ્છ કેટલું દૂર છે? કેમે કર્યું નજિક આવતું જ નથી! ચાલવાથી મારા પગ પણ થાકયા છે.

પંડિત મહાશય, હવે એ બહુ દૂર નથી રહ્યું. જુઓ પેલી સામે વિશાળ પટ પાથરી જળથી કલ્લોલ કરી રહેલ છે એ સરિતા **નર્મદા**. સંખ્યાબંધ જહાજો અહર્નિશ અહીં આવાગમન કરે છે, એ કારણે તો ભૃગુકચ્છ મોટું બંદર ગણાય છે. એ મહાનદીને ઓળંગવાનો માર્ગ થોડો ચક્રાવાવાળો છે.

હું આવી રહ્યો છું એ પગથીના રસ્તે સીધા ચાલ્યા જાવ. ચાર પાંચ ખેતર વટાવતાં જ એ મહાનગરીનો દરવાજો દેખાશે. એમાં પ્રવેશતાં જ પાવડી પતે વિસ્તરેલ આ મહાપુરી વેપાર-વણજથી ધમકતી દષ્ટિગોચર થશે.

ભોળાનાથ! તારી લીલા પણ અપરંપાર છે. જે સ્થાનમાંથી હું વિદ્યાનો વૈભવ દર્શાવવા એકાએક ચાલી નીકળ્યો છું અને જેની કીર્તિ આજે ચઉદિશ ગવાઇ રહી છે એ વિદ્યાધામ **અવંતીને** છોડ્યા આજે કેટલાયે દિવસોના વહાણા વાયા; છતાં અફસોસની વાત એટલી જ કે માર્ગમાં કોઇ ધર્મચર્ચા કરનાર પંડિત સાંપડયો નહીં. **અવંતીમાં** ચોરે ચૌટે સાંભળવાનું મળે, અરે પચીશ ડગલા ભરી માંડ એકાદ પોળમાં પ્રવેશીએ કે એકાદ નૈયાયિક મહાશયના દર્શન થયા જ હોય! જ્યારે આ પ્રદેશમાં વેપાર વણજની વાતો કરનારા જ વધુ જોવાયા. પેલા ભાઇએ કરીઆણાથી ભરેલા વહાણો ને કોટિયા દેખાડ્યા પણ

તેવું, કે શરમજનક કૃત્ય થયું હોય કે દુનિયાને મુખ બતાવવું આકરું લાગતું હોય તો સમજુ માણસો દેશનો ત્યાગ કરી દે છે અને પરદેશ ચાલ્યા જાય છે. દક્ષિણ દેશમાં જઇને અચળે એક નાની નગરી વસાવી, એની ફરતો કિલ્લો બનાવ્યો, ત્યાં ધવળગૃહો, પ્રાસાદો અને દેવમંદિરો બનાવ્યા અને માતાને ત્યાં રાખવાની સર્વ ગોઠવણ કરવામાં આવી. પૂજન, સત્સંગ અને આરાધનાની વિપુળ સામગ્રી ત્યાં એકઠી કરવામાં આવી. દેવી ભદ્રાને વૈરાગ્ય થયો, પણ એ સંસારનો પૂર્ણ ત્યાગ ન કરી શકી. નગરીનું નામ માહેશ્વરી[1] પાડ્યું, કારણ કે એ નવી નગરી હોવા છતાં ઐશ્વર્યથી ભરપૂર હતી અને એની રચનામાં એ ભવ્ય નગરી બની શકે તેટલી તેમાં શકયતા હતી. એનો આખો ઉઠાવ આકર્ષક હતો અને એનાં સ્થાપત્યમાં દીર્ઘ વિચારણા અને ગણતરી હતા. ભદ્રાદેવી ત્યાં સ્થિરવાસે વસી ગયા, ત્યાગી પણ ગૃહસ્થી જીવન સ્વીકારી રહ્યા. એ પોતનપુર જવાના ખ્યાલથી દૂર રહ્યા. અસલ ગરાસીઆ હોય છે તે લીધેલ વાત મૂકતા નથી અને પછી પાની કરવામાં મહાન અપમાન સમજે છે. જ્યારે જ્યારે એને મહારાજાનો અને પુત્રીનો વિચાર આવતો ત્યારે એના શરીરમાં કમકમા આવી જતા અને મગજ ગૂંચવાઇ જતું હતું અને આ શું બની ગયું? અને આવું કેમ બની ગયું? એ વાતની વિચારભ્રમણામાં એ પડી જતા. જીવનભર દેવી ભદ્રા પોતનપુર પાછા ગયા નહિ. રજપૂત ગરાસીઆ કે ક્ષત્રિયવર્ગના રીસામણા આવાં જ હોય છે.

(ચાલુ)

—સ્વ. શ્રી મોતીચંદ ગિરધરલાલ (મૌક્તિક)

---

૧ પોતનપુર, જો હાલનું પૈઠન હોય તો ત્યાંથી દક્ષિણમાં આ માહેશ્વરી ગામ હોવું જોઇએ. એ જરા વિશેષ શોધખોળ માંગે છે.

For Private And Personal Use Only

એક આશાના શિખર પરથી ફરકતી ધ્વજાની વાત તરફથી પણ ન ઉચ્ચારી! જાણે આ પ્રદેશ વિદ્વાન-વિહોણો ઊખર ભૂમિ જેવો જણાય છે! અહીં લક્ષ્મી દેવીએ પોતાનું સામ્રાજ્ય ખાડે ખાડે પાથરેલું જણાય છે. એટલે જ દેવી સરસ્વતીના દર્શન દુર્લભ થઈ પડ્યા છે! મારે જે અભિલાષા પ્રવર્તે છે અને જે નામ શ્રવણ કરી હું આ તરફ દોડી આવ્યો છું—નથી જોયો તાપ કે તડકો કે નથી રાખી સ્વાસ્થ્ય ચિંતા—એ મારી ઇચ્છા ફળશે કે 'સો'ના સાઠ કરી આવ્યા જેવું થશે? પંડિત [illegible]ની વિચારમાળામાં એક દૃશ્યના અવાજથી અચાનક ભંગાણ પડ્યું.

અરે ભલા મુસાફિર, માર્ગ પ્રતિ નજર રાખ્યા વિના આમ બેકામ રીતે ડગ ભરવાથી તું પેલા બાવળીઆના કાંટામાં જઈ પડીશ અને એની અણી-વાળી સજાનો ભોગ બનીશ. એવી તે કેવી ગહન ચિંતાએ તારા મનોપ્રદેશમાં અડ્ડો જમાવ્યો છે કે જેના ઘેનમાં તું ભાન ને સાન બન્ને ભૂલ્યો છે.

પંડિતજી, ઘડીભર સલાહ આપનાર જરઠના ચહેરા સામે જોઇ રહ્યા. માથાના કેશ શ્વેતતાને પી ગયા હોવા છતાં મુખાકૃતિમાં રહેલ ઓજસ છુપું ન રહ્યું એની ભવ્યતાએ અને પરોપકારી દૃષ્ટિએ સહજ આકર્ષણ જમાવ્યું. એમાં એકાદ સંતને શોભે તેવા વેશે ભારે કામણ કર્યું પંડિતજીથી બોલી જવાયું:

મહારાજ! આપે મારું ધ્યાન ન ખેંચ્યું હોત તો હું જરૂર નવી પીડા વહોરી બેસત. મ્હારામાં રહેલ વિદ્યાશક્તિનો પરચો દેખાડવાના ઉભરાથી હું એકદમ નીકળી પડ્યો અને જાતે વિવિધ વિટંબણા-ના વમળમાં અટવાઈ રહ્યો છું. અત્યારની મારી દશા 'નિરાત્ તીરાત્ ભ્રષ્ટઃ' જેવી છે!

અવંતી માફક **ભૃગુકચ્છ** પણ સરસ્વતી પુત્રોનું ધામ હશે એમ મેં કલ્પેલું તે તો જાણે ખોટું પડ્યું છે પણ અહીં એક **વૃદ્ધવાદી** તરિકે પ્રસિદ્ધિ પામેલ જૈન દર્શનના મહાન્ આચાર્ય વસે છે, અને વાદ-કળામાં અજેય મનાય છે. મેં ધારેલું કે આ ભૂમિના સિમાડામાં પગલા માંડતાં જ તેમને શોધવાનું સરળ બનશે, પણ એમાંય મને તો નિરાશા પ્રાપ્ત થઈ છે! એવા તે મહાવાદીને પણ ઓળખનાર એકાદ ઓળીયો પણ મને લાધ્યો નથી! એ કારણે મારા મનમંદિરનો કબજો નિરાશા ડાકિનીએ લીધો છે અને ઇપ્સિત ન સધાયાથી મારી દશા આપે કલ્પી તેવી થઈ છે! આપ કોઈ જૈન સાધુ જણાવ છો તો મને એ વૃદ્ધવાદીનો પત્તો આપશો!

પંડિતજી, ભગવાનનો ઉપકાર માનો કે તમારી લાંબા સમયની આશા આમ અકસ્માતિક રીતે ફળી. તમારો એ વૃદ્ધવાદી હું પોતે જ છું. આવો મારી સાથે વસતીમાં. થાક ઉતારો, વિશ્રામ લ્યો; એ પછી વાદ અંગે નિરાંતે વિચાર કરીશું.

મહારાજ, જો આપ જ **વૃદ્ધવાદી** તરીકે ખ્યાત-નામ હો તો મારે મન કલ્પતરુ ફળ્યા જેવું ગણાય. હવે આરામ હરામ લેખાય. એ રીતે સમય વ્યતીત કરવો એ તો લક્ષ્મી ચાંલ્લો કરવા આવે ત્યારે મ્હોં ધોવા જવા જેવી મૂર્ખાઈ કહેવાય. પ્રથમ વાદ કરવાનો. બીજું બધું એ પછી જ.

મહાશય, આવી અધીરાઇ એ વિદ્વાનને ન શોભે. જરા એટલો તો વિચાર કરો કે તમો અને હું વાદ-વિવાદ કરીએ ત્યારે એ સાંભળી ન્યાય તોળનાર કોઇ **મધ્યસ્થ** તો જોઈએ ને? ઓછો જ અહીં માર્ગ વચ્ચે **મધ્યસ્થ** મળવાનો!

વાદીજી, હવે મને ધીરજ ન રહે. ખરી ક્ષુધા પ્રગટી હોય અને એ વેળા ઘેબર મળ્યા જેવો આ પ્રસંગ. આ પેલા ખેતરમાં માનવો બેઠા છે. તેઓને મધ્યસ્થ સ્થાપીએ પછી છે કંઇ વાંધો? આ તો આપણા બન્ને વચ્ચેની વિધિ કહેવાય.

વાદી પ્રતિવાદીને ખેતર તરફ જવા દઇ, આ **વૃદ્ધવાદીના** જીવનમાં ડોકિયું કરી લઇએ કે જેથી ચાલુ કથા-પ્રવાહમાં એકવાક્યતા જળવાઇ રહે.

વૃદ્ધ ઉમ્મરે દીક્ષિત થયેલ **મુકુંદદ્વિજે** જ્ઞાન મેળવવામાં ભારે પુરુષાર્થ કર્યો. એકવીશ દિનના ઉપવાસ કરી, **સરસ્વતીદેવીની** આરાધના નિશ્ચળ ધ્યાનથી આદરી. મન, વચન અને કાયાના યોગોમાં

માત્ર દેવીને પ્રસન્ન કરવાની ધૂન લગાવી. અભ્યાસથી કંઇ જ અશક્ય નથી. अभ्यासात् ध्यानमौनादि જેવા નીતિકારના અનુભવસિદ્ધ વચનો છે. એ મુકુંદ બ્રાહ્મણના સંબંધમાં સાચા પડયા. શારદા માતાના દર્શન લાધ્યા. વરદાન માંગવાની કાકલ થઇ.

માતા, મ્હારે બીજુ કંઇ ન જોઇએ. તમો મ્હારી જિહ્વામાં વસવાટ કરો. એ સામર્થ્યના જોરે પેલા ડોશીમાંની હાજરીમાં બજાર વચ્ચે ઊભા રહી હું સાંબેલાને નવપલ્લવિત કરીશ.

તથાસ્તુનો સ્વર કર્ણરંધ્રે પર અથડાયો. દ્વિજ-મહાશયને ખાતરી થઇ કે તપસ્યા ફળી. એનો પ્રયોગ કરી બતાવ્યો. જેને સરસ્વતી પોતે પ્રસન્ન હોય, તેને શીરે વિજયના લેખ જ લખાય. પરાજય જેવો શબ્દ એનાથી દોઢ ગાઉ દૂર ભાગે. એ ખ્યાતિ એટલી હદે વિસ્તરી કે—**મુકુંદદ્વિજ** કે **જૈનમુનિ** જેવા શબ્દોના સ્થાને **વૃદ્ધવાદી** તરીકેનું ઓળખાણ જનવૃંદની જીભના ટેરવે રહ્યું. એ ગુજરાતનો સિમાડો ઓળંગી માલવાની પાટનગરી **ઉજ્જૈની**માં પહોંચ્યું. **કુમુદચંદ્ર**-**નામા** વિદ્વાનના કાને પહોંચ્યું.

જે વૃત્તાન્ત સાહિત્યના પાનામાંથી ઉપલબ્ધ થાય છે એ ઉપરથી જણાય છે કે **દ્વિજ કુમુદચંદ્ર** દક્ષિણમાં આવેલ પૈઠણ ઉર્ફે પ્રતિષ્ઠાનપુરનો વતની હતો. તેમને સરસ્વતી નામા એક વિદુષી બ્હેન પણ હતી. જ્ઞાનાર્જનમાં તેમણે થોડા સમયમાં સુંદર પ્રગતિ સાધી. એ કાળે વિદ્વાનો ને પોતાનામાં રહેલી વિદ્યાના દર્શન કરાવવા માટે માળવદેશની પાટનગરી **અવંતી** કેન્દ્ર રૂપે હતી. એ વેળા જાત જાતની સિદ્ધિઓને ધારણ કરનાર, અને વિદ્વાનોની યોગ્ય કદર કરનાર મહારાજા વિક્રમ એની ગાદીએ બિરાજતો હતો. એની સભામાં નવ વ્યક્તિઓ જુદા જુદા વિષયોમાં એટલી હદે નિષ્ણાત હતી કે જે **નવરત્ન** તરીકે ઓળખાતી. એમાં એકનો ઉલ્લેખ '**ક્ષપણક**' તરીકે કરાયેલ છે. ક્ષપણકનો અર્થ જૈનધર્મી સાધુ થાય છે. એ ક્ષપણક તે કોણ હોઇ શકે એ સંબંધમાં આગળ ઉપર કહેવાનું રાખી, હાલ જણાવીએ કે દ્વિજ કુમુદચંદ્ર ઉજ્જૈનીની ભારતવર્ષમાં અજોડ ખ્યાતિ સાંભળી અહીં દોડી આવેલ, અને પોતાની આવડત તેમજ પ્રતિભાના જોરે મહારાજ વિક્રમની સભામાં આગળ પડતું સ્થાન મેળવેલ. અલારનવાર વિદ્વદ્‌ગોષ્ઠિમાં અગ્રભાગ લઇ, અજોડ તર્કશક્તિના પ્રભાવે પંડિત **કુમુદચંદ્ર** વાદીમુખ્ય બન્યા. રાજવી તરફથી તેમને '**સિદ્ધસેન દિવાકર**'ની પદવી પ્રાપ્ત થઇ. એ સમયના વાદીઓમાં તેઓ પ્રથમ પંક્તિના વિદ્વાન્ બની ચૂક્યા. જ્યાં કોઇ નવા પંડિત કે વાદીનું નામ તેમના કાને પડતું કે તરત તેની સાથે વાદ–વિવાદ કરી, એને પરાજય પમાડવા તેઓ દોડી જતાં. અત્યાર સુધીના જે પ્રસંગો પ્રાપ્ત થયેલ એમાં એ વિજયી નિવડયા હતા. પૂર્વે જોયું તેમ ગૂજરાતમાં વિચરતાં **વૃદ્ધવાદી** યાને એક **જૈન આચાર્ય**નું નામ શ્રવણ કરતાં જ તેમને વાદની ચળ ઉપજી, અને એકદમ નીકળી પડયા. આગળ જોયું તેમ જાતજાતની વિટંબણાઓ વેઠી તેઓ **ભૃગુકચ્છ** ઉર્ફે **ભરુચ**ની ભાગોળે અચાનક **વૃદ્ધવાદી** સાથે ભેટી પણ ગયા, એટલું જ નહીં પણ ઉતાવળા બની આચાર્યશ્રીને વાદ માટે **આહ્વાન** કર્યું અને મધ્યસ્થ તરીકે ખેતર ખેડતા અને તેમના સંગમાં બેઠેલા ગોવાળોને સ્થાપ્યા.

વૃદ્ધવાદી અનુભવની એરણ ઉપર ઘડાયેલ અને અનેકાંત દર્શનમાં દક્ષતા ધરનાર સાધુપુંગવ હતા. સમય પારખી આ આગંતુક વિદ્વાનને એના માર્ગે કામ કરવામાં તેઓએ મુંગી સંમતિ આપી. 'ઉતાવળા સો બ્હાવરા, ધીરા સો ગંભીર' આ લોકવાયકા સાવ ખોટી નથી. સાચી વિદ્વત્તા સમય પારખવામાં સમાયેલી છે. 'પગ જોઇને પાથરણું તાણવું' એ અનુભવીઓનું વચન છે. એથી ઉલટી રીતે વર્તનાર માટે કેટલીક વખત એવો ઉલ્લેખ નીતિકારોને ન છૂટકે કરવો પડશે કે—'ભણ્યો પણ ગણ્યો નહીં!'

ઉભય જ્યારે ખેતરમાં આવી ખડા થયા ત્યારે પેલી મંડળી કે જેમાં ચારેક ખેડુતો ને પાંચેક

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ગોવાળો હતા, તેઓએ ઊભા થઇ, નમન કરી, આવનાર મહેમાનોનું સ્વાગત કર્યું. તેઓને બેસવા સારુ આસન પાથર્યું.

ત્યાં તો કુમુદચંદ્રે શરૂઆત કરી કે-ભાઇઓ, અમો ઉભય વાદ-વિવાદ કરી અમારામાં રહેલી આવડતમાં કોણ જીતે છે તેની પરીક્ષા કરવા ઇચ્છીએ છીએ અને એ નિર્ણય કરવાનું કામ તમો લોકોને સોંપીએ છીએ. તેઓ કંઇ જવાબ આપે તેની રાહ જોયા વગર, વૃદ્ધવાદી તરફ ફરી દ્વિજ મહાશયે જણાવ્યું કે-'પહેલી શરૂઆત હું જ કરું, એમાં આપ સંમત જ હશો.' આચાર્યશ્રીએ, મૌનપણે સંમતી દર્શાવી.

કુમુદચંદ્રે તો ન્યાય સૂત્રો આવેગભરી વાણીમાં કડકડાટ બોલવા માંડયા. સંસ્કૃત ગીરા અને એમાં જાત જાતના સમાસો, વળી ઉચ્ચાર કરનાર નામીચા વિદ્વાન્ પછી શી ખામી રહે? અફસોસની વાત એટલી જ કે એનું વહેણ 'અંધા સામે આરસી ને બ્હેરા આગળ શંખ ફુંકવા' જેવું નિવડયું. એક તો આમ જનસમૂહમાં વસનાર અને પરિશ્રમથી રોટી રળનાર માનવોએ બાપ જન્મારે સંસ્કૃત ગીરા સાંભળી ન હોતી, વળી તેઓના વહેવારમાં સરળ પ્રાકૃત ભાષા વપરાતી કે જેમાં અઘરા સમાસો નહોતા. કુમુદચંદ્રનો ધોધરૂપે વહી રહેલ વાણી તેમને સમજાઇ નહીં, પણ એના લંબાણથી કંટાળી એમાંના એક જરકે જણાવ્યું કે-'ઓ જુવાન, ત્હારો ડકારો હવે બંધ રાખ, અને આ ડોસાને કાનને ગમે તેવું કંઇ બોલવા દે. ત્હેં તો અમારા કાન ફોડી નાખ્યા!' સમયજ્ઞ **વૃદ્ધવાદીએ** બોલતાં પહેલાં હાથમાંના ઓઘાને છૂટો કરી, એને પોતાની કમર ફરતો લપેટી દીધો. હાથની જુદી જુદી મુદ્રાઓ રચતા, કુંડાળ દઇ ફરતાં તેઓ બોલવા લાગ્યા,-

नवि मारिइं, नवि चोरिइं, परदारागमन निवारिइं।

પ્રાકૃતભાષામાં આવા નાનકડા સૂત્રો કે જેમાં નીતિપૂર્ણ વચનામૃતો ભરેલાં છે તે એક પછી એક મધુરવાણીએ વહેતાં મૂકયાં. 'ભાવતું હતું ને વૈદે કહ્યું' એ ઉકિત પ્રમાણે આ સામાન્ય કક્ષાના માનવોને એ એટલું ગમી ગયું કે તેઓ એ સાંભળી ઉલ્લાસમાં આવી ગયા. વૃદ્ધસૂરિ મહારાજ સાથે તાલ દઇ નાચવા લાગ્યા. 'કોઇ જીવને મારવો નહીં, ચોરી કરવી નહીં; અને પરસ્ત્રીને મા બ્હેન સમી ગણવી.' જેવી વાતો તો આ માણસોના જીવનમાં ગળથૂથીમાંથી વણાઇ હતી. એમાં આજે પદ્ધતિસર પીરસનાર એક ત્યાગી મળ્યા એમના આનંદનો પાર ન રહ્યો. તેઓ એક અવાજે પોકારી ઉઠ્યા:-

'આ ડોકરો જીત્યો, આ જુવાનડાએ તો કર્કશ શબ્દો ઉચ્ચારી નકામો કાળ વહેવડાવ્યો.'

કુમુદચંદ્ર પંડિત વૃદ્ધવાદીને ઉદ્દેશી કહેવા લાગ્યા કે:-

મહારાજ, મને આપનો ચેલો બનાવો. મારી અંતરની પ્રતિજ્ઞા છે કે જે મને વાદમાં હરાવે તેનો શિષ્ય બનું.

મહાશય, વિદ્વાનોનો આપેલ આ ચુકાદો નથી. મારી સાથે ચાલો ભરુચની રાજસભામાં. પ્રાજ્ઞોનો ટોટો નથી. ત્યાં જય પરાજયનું પરિણામ મેળવાય. આ તો ભોળા-ભદ્રિક લોકો. એમને વાદની કળાનું જ્ઞાન ન જ સંભવે. તમારી ઉતાવળ હતી એટલે હું મૌન રહ્યો.

મહારાજ, આપની સલાહ વ્યાજબી છે અને એ હું સ્વીકારું છું. વાદ-વિવાદ કરીશ પણ ખરો છતાં આજથી આપ મારા ગુરુસ્થાને વિરાજી ચૂકયા છો. ભલે હું તર્કમાં મારી જાતને કુશળ માનતો હોઉં છતાં મારામાં સમયપારખ તો નથી જ એમ મારે કબૂલવું જોઇએ. આપ સમયજ્ઞ છો એટલે જે જે સ્થાને જે જે કરવું ઘટે તે તે આપ કરી શકો છો. આપની એ શક્તિ જ મને શિષ્ય બનવાની પ્રેરણા આપી રહી છે. (ક્રમશઃ)

સામાયિકમાં વાંચવા માટે

ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજનો સર્વશ્રેષ્ઠ ગ્રંથ
જ્ઞાનસાર-ગુજરાતી અનુવાદ સાથે અવશ્ય વાંચો
મૂલ્ય રૂપિયા ૨-૦-૦ લખો:—શ્રી જૈન ધ. પ્ર. સ.-ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

નમે તે સહુને ગમે

શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ 'સાહિત્યચંદ્ર'

પોતાનું સમતોલપણું ગુમાવી ઉશૃંખલ થવું, ઉછાંછળા થઇ ગમે તે બોલી નાખવું અને કાંઇક અઘટિત કાર્ય કરી નાખવું એ સ્વભાવ સામાન્ય રીતે ઘણા માણસોમાં જોવામાં આવે છે, માટે વિવેકપૂર્વક બોલવું અને નમ્રતા ધારણ કરવી એ ગુણને મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે. અને જ્ઞાનીઓએ એ વસ્તુને પૂર્ણરીતે અનુભવમાં ઉતારીને જ ઉપદેશ કરેલો છે કે, નમ્રતા ગુણ અત્યંત જરૂરનો છે. મનુષ્યમાં રહેલા અહંભાવને જરા પણ દુભવવામાં આવે છે ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે જ સંઘર્ષ ઉત્પન્ન થાય છે, માટેજ સંઘર્ષ ટાળવા માટે અને શાંતિ જાળવવા માટે નમ્રતા એ અત્યંત ઉપયોગી ગુણ છે. આપણાથી નાની ઉમરનાને પણ આપણે તુચ્છ ભાવે તુકારાથી નહીં બોલાવતા બહુમાનપૂર્વક બોલાવીએ તો તેનું પરિણામ ઇષ્ટ આવે છે. સામો માણસ મનમાં પ્રસન્ન થાય છે અને આપણી સાથે સરળભાવે બોલવા માંડે છે. આપણા માટે અણગમો ધરાવતા માણસ સાથે પણ જો આપણે આદરપૂર્વક વાત કરીએ તો સામા માણસના મનમાંથી અડધી કટુતા નષ્ટ થઇ જાય છે અને આપણી નમ્રતાની અને સરળતાની જાદુઇ અસર થઇ જાય છે. જ્યારે સરલ અને મધુર બોલવાની અસર આવી સારી થતી હોય ત્યારે કડવી અને ઉદ્ધત વાણી ઉચ્ચરવાની જરૂર શું છે?

આપણે આપણા મિત્રને પણ તુકારેથી બોલાવીએ તો તેને પણ એ બોલવાથી સમાધાન થતું નથી. તેની જગ્યાએ જો આદરપૂર્વક મિષ્ટ ભાષણ કરીએ તો આપણા મનને પણ સમાધાનનો અનુભવ મળે છે. અને સામાના મનને આનંદ મળવાથી આપણા મનને પણ દ્વિગુણિત આનંદ થાય છે. એટલે વિનમ્ર ભાવમાં સાચું સમાધાન મળે છે એ સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે. ઉદ્ધતાઇમાં સહેજે કડવા શબ્દો મુખમાંથી સરી પડે છે અને તેના પડઘા સામા માણસના અંતઃકરણ ઉપર પડ્યા વગર રહેતા નથી. પરિણામે સામો જવાબ પણ ઉદ્ધતાઇનો જ મળે છે અને એની પરંપરા વધતા અનેક જાતની કટુતાને જન્મ મળે છે. અને પરિણામે અનેક રીતે સંઘર્ષ ઉત્પન્ન થાય છે. મનુષ્ય એક દેવ મટીને દાનવ થાય છે. નમ્રતામાં એક એવી અનુપમ જાદુઇ અસર ઉપજાવવાની તાકાત હોય છે કે, સંઘર્ષના અનેક વાદળાંઓ પોતાની મેળે વિખરાઇ જાય છે.

જગતમાં જે દ્વેષ, ઇર્ષ્યા, અદેખાઇ, અવિશ્વાસ જેવા દાનવીય ગુણો જોવામાં આવે છે તેનું મૂળ નમ્રતાના અભાવમાંજ સમાયેલું છે. વિરોધીઓ પરસ્પરને મળે અને સાચા અંતઃકરણના નમ્રભાવે પરસ્પરને ઓળખવા શીખે તો પોતે ક્યાં ભૂલે છે એ જાણવામાં આવે અને સ્વાભાવિક રીતે કટુતા જતી રહે અને સંઘર્ષનો અંત આવી જાય. કારણ નમ્રતા એવી વસ્તુ અગર ભાવના છે કે, ગમે તેવા દુષ્ટ માણસને પણ તે સરળ કરી શકે છે. નમન જો એવી વસ્તુ છે તો આપણે તેનો આદર કરવામાં શા માટે વિલંબ કરવો જોઇએ?

ઝાડ જ્યારે ફળોથી સમૃદ્ધ થાય છે, ખૂબ ફળો તેની ઉપર લદાય છે ત્યારે તે છેક નમી પડે છે. ફળ વિનાની અવસ્થામાં તે ઉદ્ધત હોય છે પણ ફળો આવ્યા પછી તે વિનમ્રભાવે નીચે નમી જાય છે. તેમજ ફક્ત શોભાના બાવલાની પેઠે આકાશમાં ખૂબ ઊંચે સ્થાને ધોળું રૂપ ધારણ કરી મેઘો દોડતા હોય છે, ત્યારે તે શુષ્ક જ હોય છે પણ જ્યારે તેમનામાં જલની સમૃદ્ધિ જામે છે ત્યારે તેઓ શ્યામ રંગના વાઘા પહેરી પૃથ્વીને ભેટી તેને શાંત અને સમૃદ્ધ

For Private And Personal Use Only

કરવા મથે છે. ત્યારે તેની વિનમ્રતા ભાવની પરાકાષ્ઠા થાય છે. એ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, સમૃદ્ધિના કાળમાં જ્યારે મેઘ અને ફળદ્રુપ વૃક્ષો પણ નમ્રતા ધારણ કરે છે અને એવે વખતે એની લોકપ્રિયતા એકદમ વધી જાય છે ત્યારે લોકો એમનું અતિ પ્રેમ-ભાવે સ્વાગત કરે છે. એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, એ નમ્રતાનું જ ફળ છે. અને નમે તે સહુને ગમે પણ જાય છે એ કહેવત સિદ્ધ થાય છે. ઉદ્ધતાઇ કે છાતી કાઢી ફરવું એ મોટાઇનું લક્ષણ નથી પણ નમ્રભાવ એ જ મોટાઇનું લક્ષણ સિદ્ધ થાય છે.

કોઇની પાસે દ્રવ્ય વધી જાય અને એ જો લોકોને તુચ્છ માનવા માંડે તો તે સહુની નજરમાં તુચ્છ અને ગર્વિષ્ટ જ સિદ્ધ થાય છે. અને એના માટેનો પહેલા કાંઇ આદર હોય તો પણ તે લુપ્ત થઇ જાય છે. અને એની પાસે કોઇ જવાની ઇચ્છા પણ કરતું નથી. કોઇ મતલબીઆઓ પોતાનું કાર્ય કરી લેવા એનો આદર કરતા હોય એમ દેખાય છે, પણ નક્કી સમજી રાખવું જોઇએ કે એવા માણસો પણ એનો અંતઃકરણમાં તિરસ્કાર જ કરતા હોય છે, માટે સમૃદ્ધપણાનું ભૂષણ નમ્રતા જ છે; ઉદ્ધતાઇ તો નહીં જ.

સમૃદ્ધિ જેમ નમ્રતાથી શોભે તેમ અધિકાર પણ ક્ષમાથી જ શોભા પામે. નિગ્રહાનુગ્રહ કરવાનો કોઇને અધિકાર મળી જાય અને તે તેનો યથેચ્છ મદોન્મત્ત-પણે ઉપયોગ કરતો રહે તો તેથી તેની શોભા વધે નહીં, પણ ક્ષમાવૃત્તિ ધારણ કરી તે પોતાની રીતિ ચાલુ રાખે તો તેથી તેનો અધિકાર દીપી નિકળે. અને તે અધિકારીની ચોતરફ એકસરખી પ્રશંસા જ થતી રહે. એક કવિએ કહ્યું છે કે—

ક્ષમા બડેકું ઉચિત હૈ, છોટેકું અભિમાન;
કૃષ્ણજીકો કયા ઘટ્યો, જબ ભૃગુને મારી લાત.

એમ કહેવાય છે કે, શ્રીકૃષ્ણને ભૃગુ નામના ઋષીએ લાત મારી ત્યારે કૃષ્ણજીએ લાતને નિશાની તરીકે પોતાની છાતી ઉપર ભૂષણની પેઠે ધારણ કરી. એમાં કૃષ્ણજીનું કાંઇ ગૌરવ ઘટ્યું નહીં. એટલે ક્ષમાથી ઉલટો કૃષ્ણનો વૈભવ વધ્યો. એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે. નમ્રતા અને ક્ષમાના ગુણમાં મહાન્ રહસ્ય સમાએલું છે. એ જાણી આપણામાં નમ્રતાનો ગુણ કેળવવા માટે આપણે પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઇએ. પણ થાય છે ઊલટું જ. ક્ષમા કરવાના પ્રસંગે આપણા ઉપર ક્રોધ સવાર થઇ બેસે છે. ક્રોધ જેવો શત્રુ આપણને નીચે પાડવા માટે તક શોધતો હોય છે અને આપણે તેને કારણે જઇ આત્માના શુદ્ધ ગુણને જ ગુમાવી બેસીએ છીએ.

નમન અને ક્ષમાનો દૈવી ગુણ આપણા આત્મ-ગુણોનો વિકાસ કરે છે. અને નમનનો દેખાવ શુભ હોય છે. પણ નમનનો બીજો એક પ્રકાર પણ અનુ-ભવમાં આવે છે. દેખાવમાં બંને પ્રકાર જો કે સરખા જણાય છે. અથવા બીજો પ્રકાર વધારે શોભતો હોય છે. એવા પ્રકારને ઓળખવાની પણ ઘણી જરૂર હોય છે. કપટપટુ સ્વાર્થલંપટ માણસ એવા દેખાવ નમનનો ઉપયોગ કરી પોતાનો સ્વાર્થ સાધી લે છે. એવા દુષ્ટ અને ઢોંગી નમન કરનારથી આપણે ચેતતા રહેવાની ખાસ જરૂર છે. એક કવિએ એવા નમનનું વર્ણન એક દુહામાં કરેલું છે, જે આપણને સારો ઉપદેશ આપી જાય છે. કવિ કહે છે કે—

નમન નમનમેં ફર્ક હૈ, સબ નહીં હોય સમાન;
દગાબાજ દુના નમે, ચિત્તા ચોર કમાન.

એટલે કે, નમન નમનમાં પણ ફેર હોય છે. જોવામાં તો બંને પ્રકારમાં દેખાવ સરખો જ હોય છે, પણ કવિ ચેતવણી આપે છે કે, દગાબાજ કપટી હોય છે તે ઊલટું બમણું નમન કરે છે. અને પોતાની વાત સિદ્ધ કરવા માટે તે કવિ ત્રણ દાખલાઓ આપણી આગળ રજૂ કરે છે. વાઘ જેવું જ ક્રૂર ચિત્તો નામનું જાનવર હોય છે. તેની વૃત્તિનો કોઇ ભરોસો કરતું નથી. સરકસમાં બધા જાનવરોને આજ્ઞા-પાલક બનાવી શકાય છે પરન્તુ સરકસમાં પણ એ ચિત્તાનો કોઇ વિશ્વાસ કરતું નથી. એ કયારે દગો દેશે એ સમજાતું નથી. કોઇ ઉપર હુમલો કરવાનો હોય છે ત્યારે તે ખૂબ નમી જાય છે. તેવી જ રીતે

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી પ્રશ્નોત્તરસાર્ધશતક

(૫)

અનુ૦ આચાર્યશ્રી વિજયમહેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પ્ર૦—(૨૦) સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિકના ઉદયમાં જીવને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય કે નહિ ?

ઉ૦—સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિકના ઉદયવાળા જીવને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ ન જ થાય, જેને માટે આચારાંગ સૂત્રની ટીકામાં ત્રીજા અધ્યયનના પહેલા ઉદ્દેશામાં-स्त्यानर्द्धित्रिकोदये सम्यक्त्वाभिर्भवसिद्धकस्यापि न भवतीति । किं च यदि स्त्यानर्द्धिनिद्रावतः कदाचिदज्ञानतश्चारित्रं दत्तं भवेद् तर्हि तस्य शास्त्रोक्तविधिना लिंगं परित्याज्यं । तर्हि कर्मग्रंथादौ षष्ठं प्रमत्तगुणस्थानं यावत् स्त्यानर्द्धित्रिकादयः कथं प्रतिपाद्यते, उच्यते मतान्तरमेतदिति संभाव्यते यद्वा पूर्वप्राप्तसम्यक्त्वादेः, स्त्यानर्द्धित्रिकादयस्तत्र प्रतिपादितोऽस्ति इति न कश्चिदविरोधः, तत्त्वं तु ज्ञानिगम्यं ।

અર્થ—સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિકના ઉદયમાં ભવસિદ્ધિક જીવને પણ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતી નથી. જો કદાચિદ્ થીણદ્ધી નિદ્રાવાલાને અજાણપણાથી ચરિત્ર આપ્યું હોય તો શાસ્ત્રોક્ત વિધિ પ્રમાણે તેનો વેષ લેવરાવી લેવો. શંકા-તો પછી કર્મગ્રંથાદિમાં છઠ્ઠા પ્રમત્ત ગુણસ્થાન સુધી સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિકનો ઉદય કેમ પ્રતિપાદન કરાય છે ?

સમાધાન—આ વાત મતાન્તર સંભવે છે, અથવા સમ્યક્ત્વ પામેલા જીવને સ્ત્યાનર્દ્ધિ નિદ્રાનો ઉદય જણાવેલ છે એટલે કોઇ પણ જાતનો વિરોધ નથી. એનું ખરું તત્ત્વ કેવલી ભગવંત જાણે.

પ્ર૦—(૨૧) એક જીવને એક ભવમાં કેટલા વેદનો ઉદય થાય ?

ઉ૦—કોઈ જીવને કર્મની વિચિત્રતાથી ત્રણે વેદનો પણ ઉદય થાય છે. એક આચાર્યનો કપિલ નામનો

ચોર પોતાનું કાર્ય કાઢી લેવા માટે ખૂબ નમ્રભાવ ધારણ કરે છે. મીઠું બોલી આપણને રીઝવે છે. પણ એમાં એનો હેતુ ફક્ત તમારો વિશ્વાસ મેળવવાનો જ હોય છે. કારણ એમ કરી એ પોતાનું ચોરી કરવાનું કાર્ય સૂલભ કરી લે છે. એવી રીતે ત્રીજો નમનનો પ્રકાર ધનુષ્યનો હોય છે. ધનુષ્ય જેમ વધુ નમાવવામાં આવે છે તેમ તીરની શક્તિ વધી જાય છે અને લક્ષ્ય નિશ્ચિત રીતે વીંધાય છે. ત્યારે એ ધનુષ્યનું નમન એ સાચું નમન નહીં પણ પોતાના સ્વાર્થ માટે કરાતું કપટી નમન હોય છે. એ નિશ્ચિત છે માટે એવી જાતના નમનને ઓળખી રાખવું જોઇએ. એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, અંતઃકરણના શુદ્ધ ભાવે કરેલું નમન જ સાચું નમન હોય છે. બીજા નમનોની પાછળ કપટ, છળ અને દ્વેષ હોય છે એ સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે.

આપણે નમ્રતા ધારણ કરવાની છે એ આત્મકલ્યાણ માટે અને શુદ્ધ પરોપકાર માટે. જગતમાં શાંતતા, સમતા, સ્થિરતા અને સુસંવાદિતા રાખવી હોય તો શુદ્ધ અને સાત્વિક ભાવમાંથી જન્મેલી નમ્રતા જ કેળવવી જોઇએ. જે જે માણસો નમ્રભાવ ધારણ કરી જગતમાં પોતાનું વર્તન રાખે છે તે લોકપ્રિય થાય છે. લોકો તેનું બહુમાન કરે છે. બધાઓ એની વાત ઉપર ભરોસો રાખે છે. એની વિરુદ્ધમાં કોઈ બોલે તેની ઉપર કોઇ વિશ્વાસ કરતું નથી. એનું જીવન તે સુસંવાદી અને સુખદ થાય છે. માટે જ કહેવાય છે કે, નમે તે સહુને ગમે, કોઇ કોઈ તો એમ પણ કહે છે કે, નમે તે પ્રભુને ગમે એટલે ઇશ્વરના ઉપદેશમાં જે સંકેત હોય છે તેને તે અનુસરે છે-અર્થાત્ ઇશ્વરની આજ્ઞાનું પાલન કરે છે. એ નમ્રતાનો ઊંચો આત્મગુણ સહુમાં ઉત્પન્ન થાય અને જગતમાં સુસંવાદી વાતાવરણ ઉત્પન્ન થઇ બધાઓનું મંગલ થાય એજ અભ્યર્થના!

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

લઘુ શિષ્ય શય્યાતરની પુત્રીમાં આસક્ત થયો હતો. પછી કન્યાના પિતાને ખબર પડી એટલે તેણે કુહાડા વડે તેના વૃષણ સહિત પુરુષચિહ્ન કાપી નાખ્યું. વૃષણ સ્થળે ભગ એટલે યોનિનો આકાર થયો. તે રૂપવંત હોવાથી કોઇ વેશ્યાએ તેને સ્ત્રીનો વેષ પહેરાવીને રાખ્યો. આવી રીતે તેને પ્રથમ પુરુષવેદ, પછી નપુંસકવેદનો, પછી ભગ થવાથી સ્ત્રીવેદનો ઉદય થયો. આ વાત નિશાથ સૂત્રની ચૂર્ણિમાં પીઠિકામાં અને બૃહત્કલ્પમાં પણ કહેલ છે.

પ્ર૦—(૨૨) પ્રમાદવંત સરાગ સંયમને અલ્પઋદ્ધિવાળા પણ પ્રત્યનીક દેવો છલે એ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં સંભળાય છે, પરંતુ યતનાવંત સરાગ સંયતને કોઇ પણ દેવતા છલે કે નહિ?

ઉ૦—જે દેવ અલ્પ ઋદ્ધિવાળો અને અર્ધ સાગરોપમથી ઓછી સ્થિતિવાળો હોય તો તે યતનાવંત સાધુને છળી શકે નહિ, પરંતુ જે દેવ અર્ધ સાગરોપમાદિ સ્થિતિવાળો હોય, તે દેવ પૂર્વભવના વૈરનું સ્મરણ થવાથી યતનાવંત સાધુને પણ છળી શકે છે. તેનામાં શક્તિ છે, જેને માટે નિશાથચૂર્ણિના ૧૯ માં ઉદ્દેશામાં કહ્યું છે.

पडिसिद्धकाले सज्झायं करेंतरस इमे दोसा, अन्नतरगाहा—सरागसंयतो सरागत्तणतो इंदियविसयादि अन्नतरपमादजुत्तो हवेज्ज विसेसतो महामहेसु तं पमादजुत्तं पडिणी देवता अप्पट्ठिया खित्तादि छलणं करेज्जा, जयणाजुत्तं पुण साहुं जो अप्पड्ढितो देवो अद्धोदहीतो उणट्ठिती सो न सक्केति छलितुं, अद्धसागरोवमट्ठितितो पुण जयणा जुत्तंपि छलेति, अत्थि से सामत्थतं पुव्ववेरे संबंधसरणतो कोत्ति छलेज्जा इत्यादि। આનો ભાવ ઉપર આવી ગએલ છે. ફક્ત महामहेसु એટલે ઇન્દ્રમહોત્સવાદિ જાણવા.

પ્ર૦—(૨૩) પોતાની અગીયાર પ્રતિમા વહન કરનાર શ્રાવક સમ્યક્પ્રકારે પ્રતિમા વહન કરીને પાછો ઘેર આવે કે નહિ?

ઉ૦—પ્રતિમા વહન કર્યા પછી કોઇક પાછો ઘેર આવે, તેને માટે નિશાથચૂર્ણિના સોળમા ઉદ્દેશામાં સાધુને પાત્રગવેષણા અધિકારમાં આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે. समणोवासगो या पडिमं करेउं घरं पच्छागतो तं पडिग्गहगं साधूणं दिज्ज अहाकडं।

અર્થ—શ્રાવક પ્રતિમા પૂર્ણ કરીને પાછો ઘેર આવે તો પાત્ર વિગેરે ઉપગરણો સાધુને આપી દે.

પ્ર૦—(૨૪) સમયે સમયે અનંત પર્યાયોની હાનિ શાસ્ત્રસંમત છે?

ઉ૦—વર્તમાન કાળે પ્રતિદ્રવ્યં-દરેક દ્રવ્યને આશ્રી સમયે સમયે અનંતાપર્યાયોની હાનિ આગમમાં કહેલ હોવાથી આ કથન શાસ્ત્રાનુસારી જ છે પણ યત્કિંચિત્ લોકોક્તિ માત્ર નથી. यदुक्तं पंचकल्पभाष्ये-भणियं च दूसमाए गामा होहिंति तु मसाणसमा॥ इयखत्ते गुणहानी कालेवि उ होति मा(सा) हाणी॥१॥ समये समये णंता परिहायंते उ वण्णमाईया॥ दव्वाइपज्जा या अहोरत्तं तत्तियं चेव॥२॥ दुसमअणु भावेणं साहुजोगा तु दुल्लभा खेत्ता॥ काले वियदुम्मक्खा अभिक्खणं हुंति डमराय॥३॥ दूसम अणुभावेण य परिहाणी होति ओसहवलाणं॥ तेणं मणुयाणंपि उ आउगमेहादि परिहाणी॥४॥

અર્થ—પંચ કલ્પભાષ્યમાં કહ્યું છે કે-દુષમ કાળમાં ગામડા તે મસાણ જેવા થશે, આ પ્રમાણે ક્ષેત્રની હાનિ જાણવી. એવી રીતે કાળમાં પણ હાનિ થાય. વર્ણ ગંધ રસાદિ દ્રવ્યાદિના અનંતા પર્યાયો સમયે સમયે ઘટે છે-હાનિ થાય છે, તેટલા જ અહોરાત્રિના પર્યાયોની પણ હાનિ થાય છે,

દુષમ કાલના પ્રભાવથી સાધુને યોગ્ય એવા ક્ષેત્રો મળવા દુર્લભ હોય છે, વળી દુષ્કાલ અને વારંવાર બળવા વિગેરે ઉપદ્રવો પણ થયા કરે. દુષમ કાળના પ્રભાવથી અનાજનું સત્ત્વ ઓછું થાય છે તેથી મનુષ્યોનું આયુષ્ય, બુદ્ધિબળ વિગેરે ઘટે છે, દરેક વસ્તુના વર્ણાદિપર્યાયો અનંતા છે અને તે અનંતું ઘણું મોટું માનેલું છે. તેથી સમયે સમયે દરેક વસ્તુના અનંતા પર્યાયો ઘટે છે પરંતુ તે અનંતું નાનું હોવાથી અને અવસર્પિણી કાળના સમયો અસંખ્યાતા હોવાથી, એક એક વસ્તુમાં પ્રતિસમયે અનંતાપર્યાયોનો નાશ થયા છતાં તત્કાલ સર્વ વસ્તુનો નાશ થવાનો પ્રસંગ આવતો નથી. આ ઉપરથી સમજવાનું કે સમયે સમયે અનંતપર્યાયોની હાનિ એ શાસ્ત્રસંમત છે. (ચાલુ)

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

'સરળ' હરિયાળી સ્વોપજ્ઞ વિવેચન સહિત

(લે. પ્રો. હીરાલાલ ર. કાપડિયા એમ. એ.)

[૧]

નાસિકાના પુત્ર શું દેહે, વ્યંજન-યુગ્મ વિરાજે રે;
એકે સર્જ્યો પરને જાણે, નિજ શરીરે સરીને રે. ૧

ઉષ્માક્ષરના અંગ શો દીસે, મુખિયો દેહે માતો રે;
એનો સંગી સ્વર એક બનતો, વ્યંજન અંક સમાનો રે. ૨

એને વરતી કન્યા રૂડી, ઉત્તર રૂપ સજીને રે;
સમ્પ્રસારણ એ અંતઃસ્થનું, વૈયાકરણો વદતા રે. ૩

વર્ણ-દ્વયની જોડી જામી, આનન્દે હરિદાસો રે;
કીર્તન કેરી ધૂન મચાવે, સ્વપર ભદ્ર સધાએ રે. ૪

ડાકિની હારી યાકિનીથી, સાધ્વીનો યશ વાધે રે;
હરિયાળી આ સરળ સ્વભાવી, સૂરિની રચી હીરે રે. ૫

વિક્રમ કેરા સહસ્ર યુગ્મે, નંદથી અધિકા વર્ષે રે;
સૂર્યપુરે જે પૂર્વે ગણાતું સોના કેરી મૂરત રે. ૬

[૨]

વિવેચન

નાસિકાના પુત્રના જેવો જાણે દેહ ન હોય એવા વ્યંજનની જોડી શોભે છે. એકે બીજાને ઉત્પન્ન કર્યો છે અને તેમ કરતી વેળાએ પોતાના શરીરથી નીચે સર્યો છે. એ વ્યંજનની આ પ્રમાણેની રચના એક ઉષ્માક્ષરના એક અંગ જેવી ગણાય છે.

શરીરે હૃષ્ટપુષ્ટ અને નાયક સમાન એવો એક સ્વર એનો સોબતી બને છે.

આંકડાનો ભાસ કરાવે એવો એક વ્યંજન છે. એને એક કન્યા પરણે છે પણ તેમ કરવા પૂર્વે તે પોતાના મૂળ રૂપને ત્યજી દઇ અન્ય રૂપ ધારણ કરે છે. એ કન્યાને ચાર અંતઃસ્થ પૈકી એકનું સંપ્રસારણ છે, એમ વ્યાકરણ શાસ્ત્રીઓ કહે છે. ૧-૩

સ્વર સહિતના વર્ણયુગલની જોડી જામી. એથી હરિના દાસો આનન્દ પામે છે. તેઓ કીર્તનની ધૂમ મચાવે છે અને એથી સ્વપરનું કલ્યાણ સધાય છે.-૪

યાકિની નામની સાધ્વીથી કોઇ એક ડાકિની હારી ગઇ અને તેમ થતાં એ સાધ્વીની કીર્તિમાં વૃદ્ધિ થઇ.

સરળ સ્વભાવના સૂરિની આ હરિયાળી વિક્રમ સંવત્ બે હજાર અને નવમાં, જે શહેર પહેલાં સોનાની મૂરત (સુવર્ણની મૂર્તિ) તરીકે પ્રખ્યાત હતું તે સૂર્યપુરમાં એટલે કે સુરતમાં હીરે રચી.

સહસ્રયુગ્મ એટલે હજારની જોડી અર્થાત્ બે હજાર. નિધિ નવ ગણાય છે. ૫-૬

[૩]

ઉકેલ

આ હરિભદ્રસૂરિની હરિયાળી છે. એમાં જે 'હ્' વ્યંજન છે તે બે 'ડ્'નો ભાસ કરાવે છે. એ 'ડ્' તે 'ઙ્' જેવો છે, અને એ 'ઙ્' તે પાંચ અનુનાસિકમાંનો એક છે. એનો ઉચ્ચાર નાકમાંથી થાય છે. એથી એને અહીં નાસિકાનો પુત્ર કહ્યો છે.

એ 'ડ્'ની નીચે બીજો 'ડ્' લખતા 'હ્' જેવો આકાર બને છે. એમ થવામાં ઉપલો 'ડ્' તે ચાર ઉષ્માક્ષરો પૈકી એક છે.

'અ' એ શરીરે પુષ્ટ છે અને એ બીજા બધા અક્ષરોનો અગ્રણી છે-નાયક છે. એ 'અ' 'હ્' સાથે મળતાં 'હ' એવો વર્ણ બને છે.

'ર્' વ્યંજન બેના આંકડા જેવો છે. એને એક નારીવાચક સ્વર મળે છે. એ સ્વરને એક અંતઃસ્થના સંપ્રસારણ તરીકે અહીં ઓળખાવેલ છે. ય્, વ્, ર્, લ્ એ ચાર અંતઃસ્થો છે. એનાં ઇ, ઉ વગેરે અનુક્રમે જે રૂપ થાય છે તેને વ્યાકરણ શાસ્ત્રમાં 'સંપ્રસારણ' કહ્યાં છે. અહીં 'ઇ' અભિપ્રેત છે કેમકે ઇ, ઉ ઇત્યાદિમાં નારીવાચક શબ્દ 'ઇ' છે. એ 'ર્'ને ઉત્તર રૂપ ધારણ કરીને પરણે છે અર્થાત્ હ્રસ્વઇના ચિહ્નરૂપ આકાર (િ) ધારણ કરી 'ર્' સાથે મળે છે એટલે 'રિ' બને છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

'[illegible]' ([illegible]) [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible] હરિયાળીમાં [illegible] [illegible] નામના [illegible] [illegible] તો 'સર' [illegible] સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કર્યો છે.

પાંચમા પદ દ્વારા જ. કેની હરિયાળી છે તે મેં 'સૂરિ' શબ્દથી અને 'કમળ રવસાની' એ વિશેષણથી તેમજ સાધ્વી યાકિનીના નામોલ્લેખથી સૂચવ્યું છે. યાકિનીને કારણે સુવિખ્યાત હરિભદ્રસૂરિ પ્રતિબોધ પામ્યા હતા-એમની ધર્મનિષ્ઠ [illegible] જાગી ગઈ હતી એ વાતનો નિર્દેશ કરવામાં બે હેતુ સમાયેલા છે: (૧) હરિયાળીના ઉકેલમાં સહાયક થવું અને (૨) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] માટે [illegible] [illegible] [illegible].

'[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]' નામથી જે [illegible] મેં ઈ. સ. ૧૯૪૧ના [illegible] તૈયાર કર્યું હતું તે [illegible] "શ્રી [illegible] સાહિત્યમાળા"માં પ્રકાશિત કરાતું ના. ૧૭-૭-૫૨ ને રોજ [illegible] [illegible] મેં આ હરિયાળી રચી હોવાથી અહીં એના રચનાવર્ષ તરીકે વિ. સં. ૨૦૦૮નો ઉલ્લેખ છે.

આ હરિયાળી એક મુનિવર્યને વાંચી સંભળાવતાં એના વિવેચન માટે એમની તરફથી સૂચના થતાં મેં એ તૈયાર કર્યું છે.

પુસ્તકોની પહોંચ

૧. ભગવાન મહાવીર (સચિત્ર)—લેખક-શ્રી જયભિખ્ખુ. શ્રી જીવન-મણિ-સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટ વતી લાલભાઈ મણિલાલ શાહ-અમદાવાદ. ક્રાઉન સોળપેજી આશરે પૃષ્ઠ ૨૦૦, પાકું હોલક્લોથ બાઈંડીંગ, એકત્રીશ વિવિધરંગી મનોહર ચિત્રો છતાં મૂલ્ય માત્ર રૂપિયા ત્રણ.

પીઢ છતાં સરલ, હૃદયંગમ છતાં બોધપ્રદ આલેખનકાર તરીકે શ્રી જયભિખ્ખુની કલમ આપણા સમાજમાં સારો આદર પ્રાપ્ત કરી રહી છે. તેમના અનેકવિધ પ્રકાશનો પછી આ "ભગવાન મહાવીર" નામક પુસ્તક તેમની યશ-કલગીમાં ઉમેરો કરે છે. પુસ્તક એકંદરે સુવાચ્ય, વૃત્તાંત-સભર અને માહિતીપૂર્ણ છે. અમે આવા પ્રકાશનોને આવકાર આપીએ છીએ અને જીવન-મણિ-સદ્-વાચનમાળા ટ્રસ્ટે આ દિશામાં જે સુંદર પગલું ભર્યું છે તેની પ્રશંસા કરી, આવાં પ્રકાશનો વિશેષ પ્રકારે થાય તેમ ઇચ્છીએ છીએ.

૨. સદ્વાચનશ્રેણી (અગિયાર પુસ્તિકાઓનો સેટ)—લેખક-શ્રી જયભિખ્ખુ. પ્રકાશક-ઉપર પ્રમાણે. સુંદર બોક્સ સાથે મૂલ્ય માત્ર રૂપિયા અઢી.

વિવિધ અને આકર્ષક હકીકતોને જુદી જુદી ટેકરોમાં ગુંથાયેલો આ અગિયાર-પુસ્તિકાઓનો સંગ્રહ બાળકોને બોધપ્રદ છે. પાઠશાળાઓમાં અભ્યાસાર્થે ચલાવવા જેવા આ વાર્તા-પ્રસંગો છે. પ્રસંગોને યથાર્થ નિરૂપવા માટે શ્રી જયભિખ્ખુની કલમે આ શ્રેણી-આલેખનમાં સારું પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત કરેલ છે.

૩. સુવર્ણ કંકણ—લેખક-શ્રી રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ. પ્રકાશક-ઉપર પ્રમાણે. ક્રાઉન સોળપેજી પૃષ્ઠ આશરે ૧૨૫. મનોહર છાપકામ, સુંદર કવરપેજ, મૂલ્ય રૂપિયો એક.

પ્રાચીન સૂત્રો અને ગ્રંથો પરથી જાણે ફૂલ ઉતારતા હોય તેમ દશ જુદા જુદા કથા-પ્રસંગોમાં શ્રી રતિભાઈએ પોતાની કલમની કલા-પ્રસાદી સારી રીતે રજૂ કરી છે. વારંવાર વાંચવા મન પ્રેરે તેવા પ્રસંગ-કથાનકોની આ સંગ્રહમાં ચૂંટણી કરવામાં આવી છે. લેખકશ્રી આવા પુસ્તકો સમાજ સમક્ષ સારા પ્રમાણમાં રજૂ કરે તેમ ઈચ્છીએ છીએ. ત્રણે પુસ્તકોનું પ્રાપ્તિસ્થાન-શ્રી ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદ.

For Private And Personal Use Only

૪. મુનિરાજશ્રી કીર્તિવિજયજી (ટૂંક જીવનરેખા)—લેખક—શ્રી ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ.

શ્રી આત્મ-કમલ-લબ્ધિસૂરીશ્વર જૈન ગ્રંથમાળા-દાદર(મુંબઈ)ના ચોત્રીશમા પુષ્પ તરીકે પ્રગટ થયેલ આ પુસ્તિકામાં મહારાષ્ટ્ર, કર્ણાટક અને છેલ્લે મદ્રાસ-મહીસુરમાં જૈનધર્મનો પ્રચાર વિસ્તારતા શતાવધાની કવિકુલતિલક મુનિરાજશ્રી કીર્તિવિજયજી મહારાજશ્રીની કાર્યવાહીનું તેમજ તેઓશ્રીના જીવનનું આછું દિગ્દર્શન માત્ર કરાવવામાં આવેલ છે. તે તે પ્રાંતના આગેવાનો અને જૈનેતર વિદ્વાનો તેમજ યુવક વર્ગે શતાવધાની મુનિરાજશ્રીના જીવન-પરિચય માટે વારંવાર માંગણી કરતા આ પુસ્તિકા પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. પુસ્તિકા આદ્યંત વાંચતા ખરેખર મુનિરાજશ્રીના શાસન-પ્રભાવનાનાં કાર્યો અનુમોદનીય અને આચરણીય છે.

૫. શ્રી નવતત્ત્વ પ્રકરણ—પ્રથમ ભાગ (પદ્યાનુવાદ અને વિવેચન સહિત) લેખક-પં. પૂ. પંન્યાસશ્રી દક્ષવિજયજી ગણિવર્ય. પ્રકાશક-શ્રી વિજયલાવણ્યસૂરિજી જ્ઞાનમંદિર-બોટાદ (સૌરાષ્ટ્ર) પ્રાપ્તિસ્થાન-જયંતિલાલ મગનચંદ-ચાણસ્મા આશરે સવાબસો પાનાના આ પુસ્તકનું મૂલ્ય માત્ર રૂપિયા બે.

શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વર-ગ્રંથમાળાના એકાવનમા રત્ન તરીકે પ્રગટ થયેલ આ પ્રથમ ભાગમાં જીવ અને અજીવ તત્વનું સ્વરૂપ દર્શાવવામાં આવ્યું છે. પંન્યાસશ્રી મહારાજશ્રી દક્ષવિજય મહારાજશ્રીની સમજાવટ-શૈલી સુંદર અને રોચક છે. જીવવિચાર અને કર્મગ્રંથના પ્રકાશિત થયેલા પદ્યાનુવાદની માફક આ નવતત્વ-પદ્યાનુવાદ પણ વિશેષ લોકાદર પામેલ છે. અભ્યાસને માટે ઘણો ઉપયોગી ગ્રંથ છે. જિજ્ઞાસુએ ખાસ વસાવી લેવો.

૬. આરંભસિદ્ધિ, ૭ શ્રી શાલિભદ્ર ચરિત્ર (પ્રતાકાર) અને ૮ ઉપમિતિ ભવપ્રપંચા કથા—(ભાગ પહેલો) (પ્રતાકાર)-આ ત્રણે પુસ્તકો શ્રી ખાંતિલાલ અમરચંદ વોરા તરફથી સપ્રેમ ભેટ મળ્યા છે. પ્રથમ ગ્રંથ જ્યોતિષને લગતો અપૂર્વ ગ્રંથ છે. બીજો ગ્રંથ દાનના અચિંત્ય પ્રભાવને વર્ણવતો ગ્રંથ છે જ્યારે ત્રીજો સિદ્ધર્ષિ મહારાજકૃત ઉપમાનો સાગર છે. તેઓએ પોતાના પૂજ્ય પિતાશ્રીના નામની ગ્રંથમાળાના પુષ્પો તરીકે આ પ્રસિદ્ધ કરી, જ્ઞાનભંડારો, પૂજ્ય મુનિવરો વિગેરેને મોકલી આપેલ છે. શ્રુતભક્તિનો આ પ્રયાસ પ્રશંસનીય છે.

૯. સિરિજમ્બુસ્વામિ ચરિયં—(પ્રતાકાર) શ્રી ઉપદેશમાળાની દોઘટ્ટી ટીકામાંથી સંશોધન કરનાર પૂ. આ. શ્રી હેમસાગરસૂરિજી મહારાજ. પ્રકાશક ધનજીભાઈ દેવચંદ-મુંબઈ. મૂલ્ય રૂા. દોઢ.

બાસઠ પાનાની આ પ્રતમાં શ્રી જંબુસ્વામીનું સમગ્ર જીવન, સુંદર રીતે આલેખાયેલું છે. આ આચાર્ય મહારાજશ્રીએ નિર્વિઘ્નપણે સંવત્સર તપ કર્યો તેના ઉજમણા નિમિત્તે આ સુંદર પ્રતનું પ્રકાશન કરાવ્યું છે. પ્રયાસ સારો છે.

૧૦ દર્શનરત્નરત્નાકર—(પ્રતાકાર, વિભાગ બીજો) પ્રકાશક-શ્રી જૈન સાહિત્યવર્ધક સભા-અમદાવાદ સંપાદક-પં. શ્રી નિપુણમુનિ તેમજ મુનિરાજશ્રી ભક્તિમુનિ.

મોહન-હર્ષ-દેવ-પદ્મ-કનક-ભક્તિ ગ્રંથમાળાના ત્રીજા પુષ્પ તરીકે આ અપૂર્વ ગ્રંથ પ્રકાશિત થયો છે. બે વર્ષ પૂર્વે આ ગ્રંથનો પ્રથમ ભાગ પ્રકાશિત થયો હતો. ત્રીજી લહરીના ચાર તરંગોવાળો આ બીજો વિભાગ હાલમાં જ પ્રકાશિત થયો છે તેમાં ઋષભદેવ ભગવંતની આદ્ય દેશના તેમજ વિવિધ દેશનામાં તેઓશ્રીએ સમજાવેલ જીવ, અજીવ, મિથ્યાત્વ, સમિતિ, ગુપ્તિ, ગોચરીના દોષો, આશાતનાનું વિસ્તૃત સ્વરૂપ વિગેરે અનેક વિષયોનું સુંદર રીતે પ્રતિપાદન કરવામાં આવેલ છે. આવું સૂક્ષ્મ છણાવટપૂર્વકનું સ્વરૂપ અન્યત્ર ભાગ્યે જ જોવા મળે છે. પ્રતાકારપૃષ્ઠ ૧૬૭ થી પૃ. ૩૪૪ સુધીના આ બીજા ભાગનું મૂલ્ય આઠ રૂપિયા, ઊંચા લેઝર પેપર તેમજ સુંદર છાપકામ જોતાં વ્યાજબી છે. અભ્યાસી મુનિવરે તેમજ જિજ્ઞાસુએ તરત જ વસાવી લેવા જેવી આ પ્રત છે.

મુદ્રક : ગિરધરલાલ ફુલચંદ શાહ-સાધના મુદ્રણાલય, દાણાપીઠ-ભાવનગર.